

АНОТАЦІЯ

Дашкевич С.І. Порядок зайняття посади судді: адміністративно-правові аспекти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі права за спеціальністю 081 Право. – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2024.

Дисертація містить результати актуального комплексного дослідження адміністративно-правових аспектів порядку зайняття посади судді.

Актуальність дослідження обґрунтовується тим, що становлення України як правової, соціальної і демократичної держави не є можливим без ефективної судової влади, що забезпечувала б правовладдя і гарантувала дотримання прав і свобод громадян. Судова система держави повинна наповнюватися високопрофесійними і добросовісними суддями. Відтак, потрібен прозорий і дієвий механізм оперативного добору та призначення кандидатів на посади суддів для забезпечення незалежності та об'єктивності правосуддя. Зважаючи на те, що численні «перезавантаження судової системи» в Україні не дали бажаного результату, і навіть остання хвиля судової реформи 2016 року, в ході якої був змінений порядок відбору, підготовки і призначення суддів, не виправдала очікувань, адже єдиний добір, оголошений відповідно до цих змін, триває досі. Тобто швидко наповнити суди компетентними і добросовісними кадрами не вдалося, тож проблема формування суддівського корпусу набуває критичних масштабів. Через постійний відтік професійних кадрів з судової системи навантаження на суддів є дедалі більшим, що зрештою може призвести до неспроможності держави забезпечити громадянам гарантоване нею право на доступне і справедливе правосуддя.

У науковій праці визначено, що методологію дослідження порядку зайняття посади судді складає комплексне поєднання філософських (світоглядних), загальнонаукових та спеціально-юридичних методів та принципів наукового пізнання, що спрямовані на розкриття особливостей правового регулювання порядку і процедур зайняття посади судді. Це дало змогу проаналізувати проблемні аспекти даної теми та визначити основні напрямки удосконалення відповідних процедур щодо зайняття посади судді з врахуванням міжнародного досвіду.

У роботі комплексно досліджено вимоги до кандидатів на посаду судді. Аргументовано, що оцінка компетентності суддів вимагає структурованого уніфікованого підходу та чіткої об'єктивності, що виступає гарантією забезпечення дотримання принципу єдиності статусу суддів. Держава має створювати належні умови і фінансово забезпечувати безперервне навчання суддів, постійне підвищення їх компетентності з метою підвищення якості та ефективності здійснення правосуддя.

Обґрунтована значимість високих морально-етичних вимог до кандидатів на посаду судді як обов'язкових чинників забезпечення здійснення правосуддя на засадах професіоналізму, незалежності, справедливості та неупередженості. Необхідно, щоб носії судової влади володіли морально-етичними якостями, демонстрували високі стандарти поведінки, дотримуючись етичних норм як під час здійснення правосуддя, так і в повсякденній побутовій поведінці. Дотримання доброчесності та високий рівень компетентності суддів є важливими чинниками забезпечення справедливого та об'єктивного здійснення правосуддя. Отже, вітчизняна система добору суддів повинна мати комплексний та системний характер і спрямовуватися на забезпечення не тільки необхідних передумов для призначення на посади суддів найбільш підготовлених та висококваліфікованих правників з відповідним професійним досвідом, але осіб з високими морально-етичними якостями.

У дисертаційній роботі запропоновано адміністративно-правове забезпечення професійного добору суддів в Україні розуміти як цілісну систему правових та організаційних заходів і процедур, які регулюють процес відбору та призначення суддів задля забезпечення незалежності, об'єктивності та високої кваліфікації і моральної чесності суддів. Також здійснено глибокий ретроспективний та перспективний аналіз процедури добору та призначення кандидатів на посаду судді, які є важливим елементом правового статусу судді, адже передують безпосередньому виникненню правосуб'єктності судді.

Добір визначено як процедуру заповнення вакантних посад суддів такими кандидатами, котрі успішно пройшли всі етапи відбору, перевірки, навчання і призначення, відповідають визначеним у законодавстві вимогам відповідно до норм законодавства і міжнародних стандартів. Стадіям добору як адміністративної процедури, характерні такі ознаки: по-перше, вони утворюють сукупність логічно пов'язаних дій певного органу; по-друге, вони завершуються досягненням певної поточної мети і є своєрідними «кроками» в досягненні кінцевої мети процедури в цілому; по-третє, вони не є однаковими і рівнозначними, відрізняються і за кількістю та переліком учасників адміністративної процедури.

На основі аналізу досвіду практичної реалізації та проходження стадій учасниками четвертого добору 2017 року встановлено складні і проблемні стадії добору з тих п'ятнадцяти, що були передбачені законодавством з 2016 до 2023 року (ретроспективний погляд). Охарактеризовано також етапи (стадії) добору, передбачені чинною редакцією Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до змін щодо удосконалення процедур суддівської кар'єри, що були ухвалені 9 грудня 2023 року та з 30 грудня 2023 року вступили в дію (аналіз сучасного стану та перспективний погляд).

Після порівняльного аналізу і співставлення оновленого переліку етапів добору з попередньою редакцією (яка визначала їх як стадії),

відзначено, що кількість стадій (етапів) значно зменшилася (майже вдвічі). Однак, це зменшення їх кількості досягнуто переважно за рахунок об'єднання, злиття близьких за змістом формальних стадій. Є й кілька більш суттєвих змін: законодавство вже не передбачає проведення відбіркового іспиту чи спеціальної підготовки, дещо змінилася послідовність проведення окремих стадій та порядок їх проведення (анонімні тестування в структурі кваліфікаційного іспиту в наступному доборі відбуватимуться для встановлення когнітивних здібностей, знань з історії української державності, загальних знань у сфері права та кожної спеціалізації суду, а також залишається традиційна практична частина), з'явився новий етап - перевірка особистих морально-психологічних якостей кандидатів на посаду судді.

Набуло подальшого розвитку положення про те, що потреба в оптимізації та вдосконаленні процедур добору, проведення конкурсу та призначення нових суддів в умовах надмірного навантаження та тотальної кадрової кризи у судовій системі, не втрачає своєї актуальності. Важливо, щоб подальші зміни були виваженими, науково обґрунтованими, щоб їх запровадження не позначилося на професійних якостях майбутнього суддівського корпусу, але унеможливило затягування законодавчо визначених стадій і надто часту зміну правил.

Аналіз міжнародних та європейських стандартів щодо кваліфікації та відбору претендентів на посаду суддів, дав змогу дослідити ряд принципів та положень як концептуального, так і рекомендаційного характеру. Будучи сформованими у тісній взаємодії та пронизані ідеєю незалежності судової влади та кожного судді зокрема, дані норми відображають: взаємозв'язок між незалежністю судової влади та незалежністю суддів і їх компетентністю; забезпечення довіри суспільства до судової влади через відбір кваліфікованих суддів; забезпечення добору суддів незалежним від законодавчої та виконавчої влади органом; прозорість та відкритість процедур добору на посаду судді із чіткими вимогами, яким повинен відповідати кандидат на посаду судді; обов'язок кожного судді професійно розвиватися

та підвищувати рівень компетентності; покладення на державу обов'язку створювати організаційні та фінансові умови для постійного навчання суддів.

У ході компаративного аналізу з'ясовано, що у країнах континентального права велику увагу при доборі та призначенні суддів відводять професійній складовій та результатам іспитів, які складають кандидати на посаду судді. У англо-американських країнах значну увагу приділяють наявності практичного досвіду у кандидатів у судді. У будь-якому випадку добір та призначення суддів має відповідати чітко встановленим у національному законодавстві правилам та міжнародним стандартам, що в сукупності і складають основи адміністративно-правового регулювання добору та призначення суддів на посаду. Повинні бути сформовані чіткі критерії відбору, що відображатимуть правила міжнародних та європейських стандартів та забезпечуватимуть дотримання етичних норм та стандартів поведінки суддів; нормативне закріплення правил забезпечення контролю та оцінювання якості роботи суддів після призначення.

Запропоновано напрямки удосконалення процедури призначення суддів в Україні з огляду на міжнародний досвід та в межах комплексного підходу до реформування судової системи. Зокрема, рекомендації стосуються: забезпечення максимальної публічності та прозорості процесу відбору суддів; встановлення незалежності суддівського корпусу від політичного впливу; встановлення чіткого професійного стандарту для суддів, який визначає необхідні навички, досвід, знання та моральні якості, що є обов'язковими для суддів, а також постійне удосконалення даних вимог з огляду на науково-технічний прогрес; забезпечення належної підготовки для кандидатів на посаду судді; належна оцінка психологічних здібностей кандидатів; забезпечення рівного представлення чоловіків і жінок серед суддів, а також у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України та у Вищій раді правосуддя; реалізація чіткої антикорупційної стратегії, створення ефективних механізмів перевірки кандидатів на відсутність корупційних зв'язків; залучення міжнародних експертів та організацій, представників громадськості до

процесу добору суддів, що надалі сприятиме впровадженню міжнародних стандартів та найкращих практик у судову систему України; проведення постійного моніторингу та оцінки якості роботи суддів, включаючи їх професійну поведінку та рішення, задля забезпечення високого рівня ефективності судової влади.

Ключові слова: судова влада, судова система, правосуддя, суддя, суддівський корпус, авторитет судової влади, судова реформа, етичні стандарти поведінки судді, вимоги до кандидата на посаду судді, добір кандидатів на посаду судді, доброчесність, компетентність, професійна підготовка суддів, конкурс на посаду судді, призначення на посаду судді.

ANNOTATION

Dashkevich S. I. The procedure for taking the position of a judge: administrative and legal aspects. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

The dissertation is written for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy (Ph.D.) in the field of law on speciality 081 Law. – Western Ukrainian National University, Ternopil, 2024.

The dissertation contains the results of an up-to-date comprehensive study of the administrative and legal aspects of the procedure for taking the position of a judge.

The relevance of the dissertation is justified by the fact that the formation of Ukraine as a legal, social and democratic state is not possible without an effective judiciary, which would ensure the rule of law and guarantee compliance with the rights and freedoms of citizens. The judicial system of the state should be filled with highly professional and virtuous judges. Therefore, a transparent and effective mechanism for the prompt selection and appointment of candidates for the

positions of judges is needed to ensure the independence and objectivity of justice. Given the fact that numerous "reboots of the judicial system" in Ukraine did not give the desired result, and even the last wave of judicial reform in 2016, during which the procedure for the selection, training and appointment of judges was changed, did not live up to expectations, because the only selection announced according to of these changes, continues to this day. That is, it was not possible to quickly fill the courts with competent and honest personnel, so the problem of forming the judicial corps is taking on critical proportions. Due to the constant outflow of professional personnel from the judicial system, the burden on judges is increasing, which may eventually lead to the inability of the state to provide citizens with the guaranteed right to accessible and fair justice.

In the scientific work, it is determined that the methodology of the study of the order of taking the position of a judge is a complex combination of philosophical (worldview), general scientific and special legal methods and principles of scientific knowledge aimed at revealing the peculiarities of the legal regulation of the order and procedures of taking the position of a judge. This made it possible to analyze the problematic aspects of this topic and to determine the main areas of improvement of the relevant procedures for taking the position of a judge, taking into account international experience.

The work comprehensively researches the requirements for candidates for the position of judge. It is argued that the evaluation of the competence of judges requires a structured, unified approach and clear objectivity, which serves as a guarantee of ensuring compliance with the principle of the unity of the status of judges. The state must create appropriate conditions and financially ensure continuous training of judges, constant improvement of their competence in order to improve the quality and efficiency of the administration of justice.

The importance of high moral and ethical requirements for candidates for the position of judge as mandatory factors for ensuring the administration of justice on the basis of professionalism, independence, fairness and impartiality is substantiated. It is necessary that the holders of judicial power possess moral and

ethical qualities, demonstrate high standards of behavior, complying with ethical norms both during the administration of justice and in everyday household behavior. Integrity and a high level of competence of judges are important factors in ensuring the fair and objective administration of justice. Therefore, the national system of selection of judges should have a complex and systematic nature and should be aimed at providing not only the necessary prerequisites for appointing the most trained and highly qualified lawyers with relevant professional experience to the positions of judges, but also persons with high moral and ethical qualities.

In the dissertation, it is proposed to understand the administrative and legal provision of professional selection of judges in Ukraine as a complete system of legal and organizational measures and procedures that regulate the process of selection and appointment of judges to ensure independence, objectivity and high qualification and moral integrity of judges. An in-depth retrospective and prospective analysis of the procedure for the selection and appointment of candidates for the position of judge, which is an important element of the legal status of a judge, because it precedes the immediate emergence of a judge's legal personality, was also carried out.

Selection is defined as the procedure for filling vacant positions of judges with such candidates who have successfully passed all stages of selection, verification, training and appointment, meet the requirements defined in the legislation in accordance with the norms of legislation and international standards. The stages of selection as an administrative procedure are characterized by the following features: first, they form a set of logically related actions of a certain body; secondly, they end with the achievement of a certain current goal and are a kind of "steps" in achieving the final goal of the procedure as a whole; thirdly, they are not the same and equivalent, they also differ in the number and list of participants in the administrative procedure.

On the basis of the analysis of the experience of practical implementation and passing of the stages by the participants of the fourth selection of 2017, difficult and problematic stages of the selection of the fifteen that were provided by the

legislation from 2016 to 2023 were established (retrospective view). The selection stages provided for by the current version of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" are also characterized, in accordance with the changes regarding the improvement of judicial career procedures, which were adopted on December 9, 2023 and entered into force on December 30, 2023 (analysis of the current state and perspective view).

After a comparative analysis of the updated list of selection stages with the previous version, it was noted that the number of stages has significantly decreased (almost twice). However, this reduction in their number was achieved mainly due to the unification and merger of similar formal stages. There are also several more significant changes: the legislation no longer provides for the holding of a selection exam or special training, the sequence of individual stages and the order of their conduct has changed somewhat (anonymous testing in the structure of the qualification exam in the next selection will be held to establish cognitive abilities, knowledge of the history of Ukrainian statehood, general knowledge in the field of law and each specialization of the court, as well as the traditional practical part), a new stage appeared - checking the personal moral and psychological qualities of candidates for the position of judge.

The position that the need to optimize and improve the procedures for selection, competition and appointment of new judges in conditions of excessive workload and a total personnel crisis in the judicial system has not lost its relevance has gained further development. It is important that further changes be balanced, scientifically based, so that their introduction does not affect the professional qualities of the future corps of judges, but makes it impossible to delay the legally defined stages and change the rules too often.

The analysis of international and European standards regarding the qualification and selection of candidates for the position of judges made it possible to investigate a number of principles and provisions of both a conceptual and a recommendatory nature. Being formed in close interaction and imbued with the idea of the independence of the judiciary and each judge in particular, these norms

reflect: the relationship between the independence of the judiciary and the independence of judges and their competence; ensuring public trust in the judiciary through the selection of qualified judges; ensuring the selection of judges by an organization independent of the legislative and executive authorities; transparency and openness of selection procedures for the position of a judge with clear requirements that a candidate for the position of a judge must meet; the duty of each judge to develop professionally and increase the level of competence; imposing on the state the obligation to create organizational and financial conditions for continuous training of judges.

In the course of the comparative analysis, it was found that in the countries of continental law, great attention is paid to the professional component and the results of the exams taken by candidates for the position of judge during the selection and appointment of judges. In Anglo-American countries, considerable attention is paid to the presence of practical experience in candidates for the position of judge. In any case, the selection and appointment of judges must comply with the rules and international standards clearly established in national legislation, which together form the basis of the administrative and legal regulation of the selection and appointment of judges. Clear selection criteria should be formed, reflecting the rules of international and European standards and ensuring compliance with ethical norms and standards of conduct of judges; regulatory consolidation of the rules for ensuring control and evaluation of the quality of work of judges after appointment.

Directions for improving the procedure for appointing judges in Ukraine are proposed, taking into account international experience and within the framework of a comprehensive approach to reforming the judicial system. In particular, the recommendations relate to: ensuring maximum publicity and transparency of the process of selecting judges; establishment of independence of the judiciary from political influence; establishment of a clear professional standard for judges, which defines the necessary skills, experience, knowledge and moral qualities that are mandatory for judges, as well as constant improvement of these requirements in

view of scientific and technical progress; ensuring proper training for candidates for the position of judge; proper assessment of candidates' psychological abilities; ensuring equal representation of men and women among judges, as well as in the High Qualification Commission of Judges of Ukraine and the High Council of Justice; implementation of a clear anti-corruption strategy, creation of effective mechanisms for checking candidates for the absence of corruption ties; involvement of international experts and organizations, representatives of the public in the process of selecting judges, which will further contribute to the implementation of international standards and best practices in the judicial system of Ukraine; conducting constant monitoring and evaluation of the quality of work of judges, including their professional behavior and decisions, in order to ensure a high level of efficiency of the judiciary.

Key words: judiciary, judicial system, justice, judge, judicial corps, authority of the judiciary, judicial reform, ethical standards of judge's behavior, requirements for a candidate for the position of judge, selection of candidates for the position of judge, integrity, competence, professional training of judges, competition for the position of a judge, appointment to the position of a judge.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у вітчизняних фахових виданнях, зарубіжних періодичних наукових виданнях, а також вітчизняних фахових журналах, що індексуються у міжнародних наукометричних базах:

1. Дашкевич С. Міжнародні стандарти правового статусу судді. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. №4 (28). С.38-43. DOI:10.35774/app2021.04.038. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/46495>
2. Dashkevych S. International legal standards for professional training and selection of judges. *Legal, Economic Science and Praxis. Journal of Law and Social Sciences*. 2022. № 7. P.4-8. URL: <https://lesp.hu/international-legal-standards-for-professional-training-and-selection-of-judges/>
3. Дашкевич С. Компетентність як важлива ознака професіоналізму судді. *Право.ua*. 2023 № 2. С. 224-229. DOI 10.32782/LAW.UA.2023.2.37. URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2023-2/Pravo_ua_2023_2_224.pdf
4. Dashkevych S. The procedure for holding the position of judge in certain foreign countries. *Наше право*. 2023. № 4. С.221-229. DOI 10.32782/NP.2023.4.33. URL: https://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/NP-2023-4/NP_2023_4_221.pdf
5. Дашкевич С. Проблемні стадії добору кандидатів на посаду судді місцевого суду. *Європейські перспективи: науково-практичний журнал*. 2023. №4. С. 165-171. DOI 10.32782/EP.2023.4.26. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2023-4/EP_2023_4_165.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Дашкевич С. Бангалорські принципи поведінки суддів як критерій професійної етики. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: збірник матеріалів V Міжнародної

- науково-практичної конференції (Тернопіль, ЗУНУ, 16-17 квітня 2021 року). Тернопіль, 2021. С.278-280. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/1248/1234>
7. Дашкевич С. Робота судової системи України під час війни. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ*: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, ЗУНУ, 29-30 квітня 2022 року). Тернопіль, 2022. С.380-382. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/1249/1235>
8. Дашкевич С. Добросесність - як основа довіри до правосуддя. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, ЗУНУ, 28 квітня 2023 року). Тернопіль, 2023. С.406-408. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/1250/1236>
9. Dashkevych S. European standards for professional training and selection of judges. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 09 черв. 2023 р.), Р. 53-56. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20230609/article/view/dashkevych